עין משפט נר מצוה

לו א מיי׳ פ״ב מהלכות מגילה הלכה יג טור ש״ע א״ח סי׳ תרמו סעיף ג:

לז ב ג מיי׳ פ״א מהל׳ תפילה הלכה ז סמג עשין ג טור ש״ע א״ח סי׳ תקצד סעיף ב:

א ד מיי׳ פ״ב מהלכות תענית הלכה יג עין יח טור ש״ע א״ח סי׳ תקצה סעיף ח:

מסורת השי״ס

הלכה מתענה ומשליט. פי׳ הא דקפסק הלכה מתענה ומשליט אר״מ קמי דאי אחטוטה ואפוריס ליט יכול להתענות ביום משמה ושמחה כתיב:

הדרן עלך סדר תעניות קמא

מתריעין עליהם מיד ומתענין כמו כן. ואפילו בראשונות שמוכר אחרונות טוהגין בו ואם תאמר (ז) הא דמתריעין משמע דמתריעין ומתענין אמאי צריך לפרש במתני׳ בסמוך אוקמה העיר מתענה ומתרעת כיון דסתם מתריעות משמע תריעה ויש לומר משום דבעי לאפלוגי ר׳ עקיבא בסיפא דקתני׳ מתריעות ולא מתענות:

לא

מתניתין בהספד ותענית אימת אילימא בני חמיסר וקא קרו ליה בארביסר ומי שרי והכתיב במגילת תענית יום ארבעה עשר בו ויום חמשה עשר בו ימי פוריא אינון דלא למיספד בהנון ואמר רבא **לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתליסר יום ניקנור הוא. ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתריסר יום טוריינוס הוא אלא לאו דקא קרו ליה בחדיסר וקתני מותר בהספד ובתענית, לא, בני ארבעה עשר וקא קרו ליה בתריסר ודקאמרת יום טריינוס הוא יום טריינוס גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו *שמעיה ואחיה-אחיו, כי הא דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן יום טוריינוס-הוא אמר להו יום טוריינוס (א) גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה-אחיו, ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ניקנור? אמר רב אשי השתא איהו גופיה בטלוהו, משום יום ניקנור ונגזר מאי ניקנור ומאי טוריינוס? דתניא אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאוה וידים מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה. מאי *טוריינוס? אמרו כשבקש טוריינוס להרוג את לוילונים ופפוס אחיו בלודקיא אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי, כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכד נצר, אמרו לו: חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו וראויין היו ליעשות להם נס ונבוכד נצר מלך הגון היה וראוי ליעשות נס על ידו ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי ליעשות נס על ידו ואנו נתחייבנו (ב) (כליה) למקום ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום והרבה דובין וארויות יש לו למקום-בעולמו-שפוגעין בנו והורגין אותנו אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך, אעפ״כ הרגן מיד אמרו לא זזו משם עד שבאו דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגזרין: אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו׳ אין גוזרין תענית בראשי חדשים כו׳: וכמה הוא התחלה? (ג) רב אחא אמר שלש רבי אסי אמר ג׳ אחת. אמר (ד) רב יהודה אמר רב זו דברי רבי מאיר-שאמר משום רבן (שמעון בן) גמליאל אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים, (ה) דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים:

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר תעניות אלו (ו) האמור ברביעה ראשונה אבל צמחים ששנו מתריעין עליהן מיד, וכן שפסקו גשמים בין נשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן (ח) מפני שהיא מכת בצורת. ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן, לאילן ולא לצמחין, לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ולמערות מתריעין עליהן מיד, וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים דכתיב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וגו׳ אותה

א) גי׳ רי״ף רש״י ורא״ש ר׳ אחא כו׳ ר׳ יוסי כו׳ ועי׳ מ״מ מהל׳ תענית פ״א הלכה ז ב) [עיקוזכן מת.]
ג) [שם מת:] ד) גי׳ סרא״ש האמורים ור״ה בגרש״ו אבל״ף וכ״ן ה) מיד כ״ה במשנה שבמשניות ובכ״ף ורא״ש

סדר תעניות אלו. האמור בפ׳ ראשון (דף י״) שבתחילה יחידים מתענין (ט) סדר תעניות ואחר כך לבור הולכין ומתענין עד י״ג אם לא נענו: **ברביעה ראשונה**. אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: **אבל צמחים ששנו**. שבשתנו ממנהגן תחת חטה יצא חטים (ו) אבל היו חטים בשטיראה שיצו אחר מתריעין עליהן מיד אפילו ברראשונה **ירדו לצמחים אבל לא לאילן**. כין רביעה ראשונה לשניה סימן בצורת היא: **לבורות שיחין ומערות**. *בבבא בתרא מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה וטולן בית כניסות מי גשמים לשתיה: **אבל ירדו עליה גשמים דכתיב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר** . כגון שהמטיר בעיר זו ובחבירתה לא המטיר הקללה היא ר״ע

פורין בספר ובתענית. בני ט״ו (נ) קריאת מגילה דכרכין קודם זמנה דמפרש התם בי״א בי״ב בי״ג בי״ד בט״ו שהכפרים מקדימין ליום הכניסה מעברין אותן ימים שקרואה קודם זמנה בהספד ותענית: **בני חמיסר**. דהייט כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון וקא קרי בארביסר כגון שהלך לכפר וקרא עמהן דפרוזן בן יומו נקרא פרוז דתלמרינן במגילה (דף יט:): **מי שרי**. י״ד אפילו לבני ט״ו בהספד ותענית: **ואמר רבא לא נצרכא**. לכתוב במגילת תענית לגזור ההספד ותענית לבני י״ד בי״ד ולבני ט״ו בט״ו דהא קרא כתיב בהדיא להיות עושים את ימי הפורים האלה וגו׳: **אלא לאסור אם של זה בזה**. כגון בני ט״ו (דקרו) בי״ד ובני י״ד בט״ו: **בני ארביסר**. ניהמו כפרים ועיירות: **וקא קרי בי״ג**. כגון שחל י״ד בג׳ בשבת ומקדימין ליום הכניסה: **יום ניקנור הוא**. לקמן מפרש ואסור בהספד ותענית: **אלא בני י״ד וקרו בי״ב**. שחל י״ד בריביעי בשבת והקדימו ליום הכניסה דהייט י״ב: **טוריינוס**. בסמוך מפרשה: **בחדיסר**. שחל להיות י״ד באחד בשבת וכפרים מקדימין ליום הכניסה דהוו י״א ושמע מיהא דאמר״ע שהוא יום שלפני טוריינוס שרי בהספד ותענית: **שמעיה ואחיה**. חסידים היו ולא פירש מי הם דאותו שהלכו האמיה עידו *היה ולא שמעיה: **ליפרכי**. דוסס: **נוליינוס ופפוס אחיו**. גדיקים גמורים היו: **בלודקי**. היא לוד והייט דתלמרינן בכל דוכתא (ב״ב דף י:) הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחילתן בגן עדן ויש אומרים שהרגו על בתו של מלך שנמלאת הרוגה ואמרו היהודים הרוגה וגזרו גזרה על שולחנו של ישראל ועמדו אלו ופדו את ישראל ואמרו אלו הרגוה והרג המלך לאלו בלבד: אם מעמו כו׳: **נתחייבנו הרינה**. על חטא חייבי מיתות בית דין: **דיופלין**. שני שרים וכן מטרופולין של מלכים לשון שרים: **בגזירין**. מקלות כמו גזרי עצים: (נ) **אלא** . תעניות שני וחמישי ושני: **וכמה הוא התחלה**. שלוש מפסיק לאחר מכאן: **רבי אחא ורבי יוסי**. (ד) אמוראי ניהמו דלאו אורחא דתנאי לאתעויי בגמרא כי האי גוונא: **זו דברי ר״מ**. ואלדברי ר״מ דמתני׳ קאי דקתני אין משלימין: **מתענה ומשלים**. עד תשיכה:

הדרן עלך סדר תעניות קמא

סדר תעניות אלו. האמור בפ׳ ראשון (דף י״) שבתחילה יחידים מתענין (ט) סדר תעניות ואחר כך לבור הולכין ומתענין עד י״ג אם לא נענו: **ברביעה ראשונה**. אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: **אבל צמחים ששנו**. שבשתנו ממנהגן תחת חטה יצא חטים בשטיראה שיצו אחר מתריעין עליהן מיד אפילו ברראשונה **ירדו לצמחים אבל לא לאילן**. כין רביעה ראשונה לשניה סימן בצורת היא: **לבורות שיחין ומערות**. *בבבא בתרא מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה וטולן בית כניסות מי גשמים לשתיה: **אבל ירדו עליה גשמים דכתיב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר** . כגון שהמטיר בעיר זו ובחבירתה לא המטיר הקללה היא ר״ע

*) מכלן ועד ואל ר״ס לחיות בשבת כתוב כתוב עיכוזכן דף מ״א ד״ה ביום כסס רבינו ע״ס הטבר. **) זה נכלל בע״ס למעלה ולוני ע״ס כתן. ***) ביכוזכן לפנינו כגי׳ אין אחת מיתה מיכאל נכון אמרון לה וכו׳ וע״ס בפסרס.

רבינו גרשום

יום טוריינוס ומי אמר ר׳ יוחנן הלכה כר׳ יוסי דלפניו אסור לעולם בני ארביסר דקרו בתריסר ולהכי מותרין דלא הוי יומא פבא: תיפוק ליה דתריסר הוי יומא דסקפיה יום ניקנור ולא ליהוי מותר בהספד ובתענית: דיופלי׳ שלוחים: בגזירין. קופיין: וכן בת״ב שחל להיות בע״ש אין משלימין: וכמה הויא התחלה דקאמר אם התחילו אין מפסיקין רב אחא אמר שלש שאם היו ג׳ תעניות קודם ר״ח ורביעי בר״ח אין מפסיקין זו דברי ר״ג דאמר אם התחילו אין מפסיקין אבל אין משלימין:

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר תעניות האמור כל אילו תעניות דאמרן לעיל דאין נוזרין לאלתר ברביעה ראשונה ולא ירדו גשמים אבל צמחים ששנו שנשתנה מראה שלהן מתריעין עליהן מיד קודם הרביעה שלישית להתענות ומי אמרת לאלתר ברביעה ראשונה מתענין. אבל יבשו לא דכיון שיבשו לית להו תקנתא כלל ואי מתריעין עליהן

דתסידא דלא ניבפיל אלא שבעה אבל המניא אסור משום דאיתותב ביה חנא דשבועיא. השתא דאתת להכי דתרצת משום דאי איקלע מילתא ובפיל ליה עשרין ותשעה נמי דפרכת למה לי׳ למיסר מרשי ירחא דניסן משום לאמור כ״ס באדר תיפוק ליה דדוה יומא דבתר כ״ח לעולם לחכי אמר מרשי ירחי׳ דניסן כדי לאסור כ״ס באדר שלפניו דאי איקלע מילתא ובפליגיה לכ״ח כו׳: אמר רב הלכה כר׳ יוסי דאמר דאי לא למסבד בין לפניו ובין לאחריו אסור: דתמוא אמר הלכה כר״מ ת״ק דר׳ יוסי דסתם מתני׳ ר״מ ובאמר לפניו אסור לאחריו מותר: מי אמר שמואל הכי דאמר לפניו אסור מעיקרא דשבועיא לר״מ דמיקל יותר מר׳ יוסי דר״מ אינו אוסר אלא לפניו בין לפניו בין לאחריו. אדלא להתענא דקאמר ר׳ יוסי לפניו אסור לאחריו מותר ולא אדי לא למסבד דקאמר אסור בין מלפניו בין לאחריו: מיתרין בהספד ובתענית באותן שמקריעין לאסור את של זה בזה וקורין בפ״ו אסור בי״ד בהספד ובתענית. יום ניקנור הוא ואין מותרין בהספד ובתענית אלא לאו בחדיסר וקתני מותרין אע״ג דהוי יומא דסקפיה

רבינו חננאל

הלכה כר׳ יוסי אורילא להתענאה דלפניו אסור אינו והאמר ר׳ יוחנן הלכה כסתם משנה. ותנן בפס׳ מגילה אע״פ שאמרו מקריעין כפרים ליום הכניסה ולא מאחרין. מותרין בהספד ובתענית בו ביום שקורין בו. וליכא לאוקומא להא מתני׳ בי״ד ובפ״ו דקי״ל אע״פ שאין קורין בהן אסורין דתניא בתריא ארביסר והמיסר פוריא אינון די לא למספד בהון. ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את זה בזה ואת של זה בזה. ואפילו מי שאינו יומו ואינו קורא בו אסור בתליסר ובתריסר נמי ליכא לאוקומא דהא יום נקנור ויום פוריינוס אינון וימים טובים נינהו. ליכא לאוקומא אלא כגון שהיה יום הכניסה בי״א וקורין בו ביום. ואע״פ שהוא יום לפני פוריינוס מותר בהספד ובתענית קשיא לר׳ יוחנן דאמר הלכתא כר׳ יוסי דאסור לפניהם ושנינן יום פוריינוס בטולי בטלוה כו׳. ושאר השכועה ששמוה היא: מתני׳ אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו׳. אין גוזרין תענית בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו כו׳. כמה הוא התחלה • ר׳ אחא אמר ג׳ ר׳ יוסי אומר אחת וקי״ל כר׳ יוסי. ואסיקנא אם התחילו כו׳. פ׳ באב שחל להיות ע״ש. פי׳ הא דתנינן בסוף בכל מערבין ושמתפיין פ׳ באב שחל להיות בע״ש כו׳. קבלה בידינו כי פסח של אותה שנה היה ביום ח׳. ושלאי חטו דהויא שתא וחל ר״ח אב בחמישי. וחל פ׳ באב להיות בע״ש והסרו אב ואלול חל להיות ע״ש ור״ה בשבת. דבר ברור הוא שיש לפנהדרין לקבוע חסירין זה אחר זה כפי המסורת שבידם. ובפירוש שנו בענין עצרת (ר״ס ו ע״ב) שניהן מלאין ח׳ חסרין ו׳ וחם ניסן ואייר *) ור׳ עקיבא שנמצא ביצה סגולגלת מסוכן היה משום שהיה תולה ואמרו לו הרופאים כי נמיעת ביצה מיד בלא מלח באחרית היום היא רפואתו. וכיון שראהו ר׳ יהודה נרמה לו דבר המעונה בע״ש אינו משלים **) פ׳ באב שחל להיות בע״ש. כגון דאקלע פסח דהויא שתא בחמישי בשבת וחל פ׳ באב בע״ש לפי שהיה תמוז שלא וחיסרו (עוד לחדש) [אב ואלול] וחל ר״ח להיות בשבת: ירושלמי אפי׳ יחיד שקבל על עצמו תענית מתענה ומשלים. ירושלמי (כרכות פ״ד) י״ח ברכות שבכל יום כנגד י״ח מזמורים שמראש תהלים עד יענך ולמה רצשו גוים אינו מן חמנין. דברכת המינים ביבנה תקנוה. וכנגד י״ח פעמים שכתוב בתורה אברהם יצחק ויעקב. וכנגד י״ח צוויים שכתוב בתורה בפרשת המשכן שני מן ואתו אהליאב עד סוף הספר. ו׳ ברכות של שבת כנגד ו׳ קולות שכתוב בהבו לה׳ בני אלים וכנגד ו׳ אוכרות שכתוב בזמור שיר ליום השבת. פ׳ ברכות של ר״ח כנגד פ׳ אוכרות הכתובים בפרש״ חנה ובמוף כתיב ה׳ ידין אפסי ארץ. כ״ד ברכות של תענית צבור כנגד כ״ד רנה תחנה תפלה שכתובים בפרשת שלמה. ר׳ זירא אמר יחיד בתענית צבור צריך להזכיר ענני ר׳ ענני כו׳. ואסיקנא איכו אמרה בלילי שבת וביומו. וקי״ל אומר בין גואל לרופא חולי. יחיד בשומע תפלה. ר׳ אחא אמר יחיד כמ׳ באב צריך להזכיר מעין המאורע והוא רחם ה׳ עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך. ועל העיר האבלה והרוגה כו׳ ועד ואני אהיה לה נאם ה׳ חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ואיכו אומרה הכי ר׳ ירמיה כל דבר שהוא לתבא אומרו בעבודה לשעבר אמרו בהודאה כדתנן (פ״ט דברכות) ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא. כל הברכות כולן אחר חותמיהן. ואינו אומר בברכה פסוק כלומר אינו מזכיר פסוק לבדו וחותם ברכה. ואלין דאמרי צהלי ורוני ישבת ציון וחותם בברכה אין בו משום ברכת פסוק. ר׳ זעירא צם תת״ק תענית ולא חשש למגלת תענית ר׳ יעקב כר מפקיר לספריא ***) אין אתת בך אנשי שאיל לכון אמרון ליה (הכל) [בכל] מתענין חוץ משבתות וי״ם ור״ה וחוש״ם וחנוכה ופורים. והלכתא אפילו יחיד שקיבל עליו תענית בע״ש מתענה ומשלים (עיכוזכן מת): הדרן עלך סדר תעניות כיצד

הגהות הגר״א [א] אמר לכו יום טוריינוס (נופיס) תז״ס:

מגילה כ:

[שם]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ואמר נחתיינו סריגה למקום אם אין אמה טוקנגו בכו׳ יש לו למקום כרכם דוכין ואריות: (ב) רש״י ד״ה מוקרין וכו׳ בני ט״ו דכרכין וכני י״ד דכפרים ועיירות שקלא מגילה קודם זמנם כדמסרס התם מגילה נקראת בי״ח בי״ב בי״ג בי״ד בט״ו ולא יותר כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט״ו כפרים ועיירות בחולות קורין בי״ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: (ג) ד״ה שגם כו׳ ל״ל אחר ד״ה וכמה כו׳: (ד) ד״ה רבי אחא וכני יוסי אמוראי מיהו: ל״ב לפי הגיגיסא שלפניו דגרס רבי אחי אמר לא אין משלימין אינה כיון דפרס דפסיקא דתמוראיהו: (ה) רש״י ד״ה סדר תעניות כו׳ שבתחלה יחידים מתענין ואחר כך לבור הולכין ומתענין עד ל״ג ומתענין אם לא נענו ל״ל ל״ג ותיבות סדר תעניות נמחק: (ו) ד״ה אבל כו׳ מתחבטוסס בלשון לו שיטי אחר כו׳ ל״ל ותיבות אבל היו חטים בשבוליים נמחק: (ז) תוס׳ ד״ה מתריעין כו׳ ול״ל כיון דסא דמתריעין דמתענין משמע: •

[ל״ל נב״ק ג:]

מסורת השי״ס

מגילה כ:

[שם]

הגהות הב״ח

(ח) גמ׳ ואמר נחתיינו סריגה למקום אם אין אמה טוקנגו בכו׳ יש לו למקום כרכם דוכין ואריות: (ב) רש״י ד״ה מוקרין וכו׳ בני ט״ו דכרכין וכני י״ד דכפרים ועיירות שקלא מגילה קודם זמנם כדמסרס התם מגילה נקראת בי״ח בי״ב בי״ג בי״ד בט״ו ולא יותר כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט״ו כפרים ועיירות בחולות קורין בי״ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: (ג) ד״ה שגם כו׳ ל״ל אחר ד״ה וכמה כו׳: (ד) ד״ה רבי אחא וכני יוסי אמוראי מיהו. ל״ב לפי הגיגיסא שלפניו דגרס רבי אחי אמר לא אין משלימין אינה כיון דפרס דפסיקא דתמוראיהו: (ה) רש״י ד״ה סדר תעניות כו׳ שבתחלה יחידים מתענין ואחר כך לבור הולכין ומתענין עד ל״ג ומתענין אם לא נענו ל״ל ל״ג ותיבות סדר תעניות נמחק: (ו) ד״ה אבל כו׳ מתחבטוסס בלשון לו שיטי אחר כו׳ ל״ל ותיבות אבל היו חטים בשבוליים נמחק: (ז) תוס׳ ד״ה מתריעין כו׳ ול״ל כיון דסא דמתריעין דמתענין משמע: •

[ל״ל נב״ק ג:]

מבנה

טלבים בבירור המקור מאחיר בהספד ותענית מי שקרא את המאמר מוקדם-לפני יב

נוסח/מבנה

◇ מאי טוריינוס מאי ניקנור

נוסח

תענית ביום מעוט סיבות נוספות חוץ מעניות שאים תעניות אלו גם אינם לפי הסדר מ״ז ב-ג-ד אלא מתענין מיד